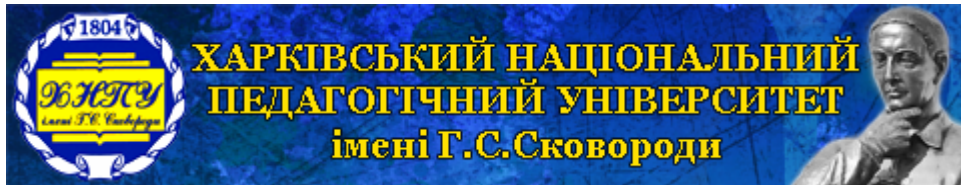

**Міністерство освіти і науки України
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
кафедра соціальної роботи і соціальної педагогіки
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Криворізький державний педагогічний університет
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕНЬ
У ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
19 травня 2023 року**

ХАРКІВ – 2023

Сапєльнікова А.С., Романова І.А. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІЗОТЕРАПІЇ.....	173
Свинаренко А.Є. ПРОФІЛАКТИКА ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ У СОЦІАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ-СИРИТ І ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ.....	176
Силиверст Ю.В. СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ПІДЛІТКІВ ДО УМОВ ПРИЙОМНОЇ СІМ'Ї ЕТНОПЕДАГОГІЧНИМИ ЗАСОБАМИ.....	178
Сиротюк М.І. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ВЕТЕРАНІВ.....	181
Склярова Г.С. РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ.....	183
Теслюк К.Р. КОНФЛІКТИ В СІМ'Ї: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА МЕТОДИ ВИРІШЕННЯ.....	184
Тірон В.О., Гончаренко О.В. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ГЕНДЕРНО ЧУТЛИВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У СФЕРІ РЕПРОДУКТИВНОГО ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ.....	186
Трайно В.І. СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	190
Харитоновна М.О. ПРОФІЛАКТИКА БУЛІНГУ В ПІДЛІТКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	192
Черненко К.Р. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	194
Чернушенко А.В. ТЕХНОЛОГІЯ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ПРОФІЛАКТИКИ НАРКОТИЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ СТАРШИХ ШКОЛЯРІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	196
Чеховська Г.В. ТЕХНОЛОГІЯ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКІВ У КЛУБАХ ЗА ІНТЕРЕСАМИ.....	198

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ПІДЛІТКІВ ДО УМОВ ПРИЙОМНОЇ СІМ'Ї ЕТНОПЕДАГОГІЧНИМИ ЗАСОБАМИ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор В.В. Костіна

У сучасних умовах економічної, політичної та соціальної нестабільності існування нашої держави дуже важливим питанням є забезпечення рівних можливостей для розвитку та реалізації прав всіх її громадян. Тому однією із важливих проблем, що потребує вирішення є наявність близько 100 тис. дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які потребують соціального захисту і не адаптовані до життя в суспільстві [10].

Україн негативним чинником, щодо вищезазначених показників стала війна в Україні, спричинена повномасштабним вторгненням з боку Російської Федерації, що є для всіх українців великою трагедією та викликом для народу вцілому та для багатьох дітей – особистою трагічною подією, бо багато з них втратили батьків та залишилися без даху над головою.

Аналіз наукової літератури з предмету дослідження дозволив встановити, що: проблему сирітства, соціально-психологічний розвиток дітей-сиріт, умови їхньої успішної соціалізації вивчали Л. Артюшкіна [1], Л. Волинець [4], А. Полянничко [1]; проблеми соціальної адаптації дітей-сиріт розкрито в студіях Г. Бевз [2], А. Капської [2], О. Федорової [12]; суть та особливості соціальної адаптації дітей-сиріт в умовах прийомної родини висвітлено в дослідженнях О. Карпенко [5], Н. Комарової [6], І. Пеши [6], Я. Раєвської [10]; питання використання етнопедагогічних засобів у соціальній роботі досліджували Г. Восякович [3], В. Костіна [7], Є. Сявавко [11]. Проте, не зважаючи на наявність великої кількості робіт, визначено, що проблема пристосування дітей-сиріт підліткового віку до умов прийомної сім'ї етнопедагогічними засобами потребує більш ґрунтовного дослідження.

Аналіз та узагальнення наукової літератури з проблеми соціального захисту дітей сиріт та дітей, що позбавлені батьківського піклування [2,5,6] дозволяють стверджувати про те, що втрата батьків призводить до тяжких наслідків становлення особистості дитини (обмеження комунікативного кола, відсутність можливості вільного спілкування, незадоволення основних потреб у безпеці, уважному ставленні, турботі, емоційних контактах) та може сприяти виникненню так званого феномену «сирітської хвороби», яка з часом може стати причинною значних соціальних проблем. Науковці стверджують, що тільки сім'я є найкращою формою влаштування дітей, які залишились без піклування батьків, бо здатна забезпечити задоволення основних потреб дитини, надавати стимули для її подальшого розвитку, створювати сприятливу атмосферу для становлення особистості.

Із приходом дитини у прийомну сім'ю досить важливим етапом у налагодженні стосунків між батьками та дітьми є процес соціальної адаптації, що має на меті забезпечення дітям найкращих можливостей для успішної інтеграції в сімейне середовище та потребує уваги як на рівні дітей так і їхніх батьків. Так, узагальнення результатів досліджень К. Хлебцевич [13] дозволило визначити соціальну адаптацію дітей-сиріт у прийомній сім'ї як різновид соціальної адаптації особистості, що являє собою складний процес пристосування дитини до умов сімейного життя, формування адекватної системи стосунків із прийомними батьками, результатом якого є розвиток адаптованості особистості дитини як ступінь її пристосування до умов життя у прийомній сім'ї та сформованість адекватної системи стосунків із прийомними батьками.

На основі аналізу досліджень О. Федорова виокремлено такі важливі умови успішної соціальної адаптації дитини-сироти підліткового віку до умов прийомної сім'ї [12, с.196]: враховувати специфіку підліткового віку, а також особливості кожної окремої дитини; створити дружні відносини з прийомними батьками шляхом спілкування, спільних занять, підтримки інтересів та потреб підлітків; забезпечити можливості для підлітків зберегти зв'язки зі своїми біологічними батьками, якщо це можливо та відповідне для дитини, що може допомогти зменшити стрес та відчуття безпеки у новому середовищі.

На основі аналізу наукових праць Т. Приходько [9], Я. Раєвської [10], О. Федорової [12] схарактеризовано фактори, що впливають на соціальну адаптацію дітей, які залишились без батьківського піклування у прийомній сім'ї: надання сприятливих умов життя, задля забезпечення розвитку та виховання дитини; професійні уміння та особистісні якості прийомних батьків; безпосередня участь дитини у шкільному житті, що формує у неї комунікативні якості. Узагальнення результатів досліджень Т. Приходько дозволило визначити особливості процесу соціальної адаптації дітей-сиріт у прийомній сім'ї [9, с.98]: врахування індивідуальних рис як самої дитини, так й усіх членів прийомної родини; вивчення біологічної спадковості та соціального досвіду дитини до входження її в прийомну сім'ю; індивідуальна, загальна, матеріальна, фінансова та правова підтримка з боку держави.

Погоджуємося з ідеями Є. Сявавко, яка доводить, що «етнопедагогіка є важливим чинником соціалізації особистості, засвоєння нею норм суспільної моралі й поведінкової культури, навичок трудової діяльності, художньо-естетичних ідеалів, що забезпечує єдність поколінь народу, суспільних цінностей, спрямована на розвиток особистості у психологічно близькому оточенні і сприяє формуванню творчих можливостей людини [11, с.149].

Як показав аналіз досліджень В. Костіної, етнопедагогічні засоби, які враховують культурні особливості дітей та їхніх родин, можуть допомогти у соціальній адаптації підлітків у прийомній сім'ї [7]. Дослідники стверджують, що важливими етнопедагогічними засобами соціальної адаптації підлітків до умов прийомної сім'ї можуть слугувати виготовлення ляльок та декорацій для побудови невеличких вистав лялькового театру з виховним змістом. Як зазначає Я. Паніна, «ляльки мають великий вплив на дитину, оскільки допомагають розібратися з

внутрішніми проблемами завдяки емоціям, які дитина переживає під час перегляду вистави, а представлена вистава допомагає подолати проблеми» [8, с.110].

Отже, використання комплексу етнопедагогічних засобів, що передбачає здійснення виховних, профілактичних, соціокультурних, а також дозвілєво-розважальних взаємодій є невід'ємною частиною успішної соціальної адаптації підлітків до умов прийомної сім'ї, бо дозволяє запобігти їхній соціальній дезадаптації та проявам у них девіантної поведінки.

Перспективним напрямом подальших досліджень є розробка комплексної програми соціальної адаптації дітей-сиріт до умов прийомної сім'ї етнопедагогічними засобами.

Список використаних джерел:

1. Артюшкіна Л.М., Полянничко А.О. Сирітство в Україні як соціально-педагогічна проблема (соціально-правовий аспект): монографія. Суми: Сум ДПУ, 2002. 268 с.
2. Бевз Г.М., Капська А.Й., Комарова Н.М. Технології створення та функціонування прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу: збірник метод. матер. Київ: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003.188 с.
3. Васякович Г.П., Черніков П.І. Етнопедагогіка і морально-естетичне виховання учнів: метод. посібн. Чернігів: Редакційно-видавничий відділ управління пресою, 1994. 24 с.
4. Волинець Л. Соціальні проблеми дитинства в сучасній Україні. Національна безпека і оборона. 2001. № 3. С. 34-38.
5. Карпенко О. Сімейні форми утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: проблеми правового регулювання. *Право України*.2001. №3. С.24-36.
6. Комарова Н.М., Пеша І.В., Бевз Г.М. Посібник для соціальних працівників щодо підготовки та соціального супроводу прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу: в 2-х вид. / Державна соціальна служба для сім'ї, дітей та молоді, Державний ін-т розвитку сім'ї та молоді. Київ: б.в. 2006 . Кн. 2: С.118-180.
7. Костіна В. В. Теорія та практика використання етнопедагогічних засобів у професійній підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери до профілактики дезадаптації учнів : навч.-метод. посіб. Харків : ФОП Мезіна, 2018. 112 с.
8. Паніна Я.Ф. Теоретичні засади виховання моральних цінностей молодших школярів у процесі сприйняття вистав театру ляльок. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2013. Вип. 17(2). С. 108-116.
9. Приходько Т. В., Товстоп'ят Я.Ф. Особливості соціально-психологічної адаптації дитини-сироти до життя у прийомній сім'ї. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Політологія. Соціологія. Право. 2010. № 3 (7). С. 96–100.
10. Раєвська Я. М. Особливості соціально-педагогічної адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у прийомній сім'ї та школі. *Молодий вчений*. 2015. С. 431-434.

11. Сявавко Є. І. Українська етнопедагогіка: навч.-метод. посіб. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка. 2002. 159 с.
12. Федорова О. В. Проблеми адаптації дитини у прийомній сім'ї. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. 2013. С. 196-199. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdpu_2013_2_33. (дата звернення: 20.12.2022).
13. Хлебцевич К.В. Соціальна адаптація дітей-сиріт засобами фізичного виховання і спорту: автореф. дис... канд. наук. Харківська державна академія фізичної культури. Харків, 2007. 21 с.

Сиротюк М.І.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

СОЦІАЛЬНО - ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ВЕТЕРАНІВ

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Н.Д. Кабусь

Коли триває війна – це становить загрозу безпеці кожної людини й усі зусилля громадян спрямовані на наближення перемоги. Коли триває війна – основний обов'язок громадян призовного віку – обороняти свою державу, тримати або повертати її кордони, звільняти співвітчизників, нищити ворога. Ці громадяни – воїни. Вони брали безпосередню участь у військових заходах щодо протидії діяльності російських збройних формувань в Україні та заходах оборони після повномасштабного вторгнення [1]. Серед них є також добровольці, які не підлягають призову, проте вступають на службу. Водночас досвід, отриманий під час несення служби, фактори постійного стресу, нервово напруження, брак сну, перевтома, постійна загроза життю, поранення, контузії, каліцтва чи загибель побратимів, вкрай негативно впливають на захисників, отже бійці та їхні сім'ї потребують комплексної реабілітації – відновлення після повернення, допомоги в процесі переходу до цивільного життя.

Соціальний захист ветеранів регламентується дією Законів України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [2] та «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [3]. У зв'язку з тривалим військовими діями, в нашій країні вже функціонує широка мережа закладів та організацій, що здійснюють реабілітацію бійців – це госпіталі у різних регіонах, громадські об'єднання, спілки, реалізація міждержавних проєктів, військово-патріотичні ігри, фестивалі. Водночас, попри наявність чималого прогресу в сфері відновлення, подальше її опрацювання тільки розширює можливості, адже за стандартними процедурами криється безліч конкретних випадків.

Метою нашого дослідження є обґрунтування програми соціально-педагогічної діяльності з реабілітації військовослужбовців та ветеранів, спрямованої на реабілітацію ветеранів та їхніх сімей з метою формування